

Bińkowska, Krystyna

Wanda Osińska 1922-1978

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 24/3, 693-702

1979

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WANDA OSIŃSKA
1922–1978

W maju 1979 r. minęła rocznica śmierci naszej Koleżanki z Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN, Wandy Osińskiej.

Ponieważ była Ona osobą bardzo skromną i skrytą, chcielibyśmy za pośrednictwem niniejszego wspomnienia ukazać przynajmniej fragmenty Jej prawdziwego życia, poświęconego bez reszty pracy naukowej i działalności pedagogicznej.

Dnia 4 maja 1978 r. zmarła w Warszawie Wanda Osińska – historyk nauki – wieloletni pracownik Polskiej Akademii Nauk, a przedtem innych placówek naukowych, jak: Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Politechnika Warszawska.

Zostało przerwane życie, wypełnione szczerze sumienną, rzetelną nieustanną pracą naukowo-badawczą, która za kilka lat mogła być uwień-

czona konkretnymi publikacjami, dotyczącymi dziejów Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, a głównie historii działalności Kasy im. Mianowskiego oraz życia i pracy Stanisława Michalskiego na podstawie pozostałych po nim materiałów, skrzętnie gromadzonych przez Wandę Osińską.

Wieloletnia praca badawcza Wandy Osińskiej, poświęcona zebraniu tak ogromnej ilości materiałów, jest wykorzystywana aktualnie w Instytucie Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN – jako gotowe archiwalia – przez młodych badaczy i doktorantów, zajmujących się tymi zagadnieniami.

Wanda Osińska urodziła się 16 sierpnia 1922 r. w Warszawie w rodzinie inteligenckiej. W roku 1939 ukończyła prywatne gimnazjum i liceum Krystyny Malczewskiej w Warszawie, otrzymując świadectwo maturalne.

Wiadomo – na podstawie relacji koleżanki z klasy, p. mgr Aliny Karpowicz – że już w szkole wyróżniała się wśród uczennic postawą wysoce kontemplacyjną – „jakaś niebywała skromnością i ściszeniem”. Naukę w szkole przeżywała jako wielką przygodę – wyprawę po Prawdę. Pochłonięta zagadnieniami poznania – dzięki wykładom profesora Bolesława Micińskiego – już wtedy włączała się do kręgów studenckich na uniwersytecie, gdzie mogła uczestniczyć w zebraniach kółka filozoficznego. „Miała swój własny, nikomu nie znany a przepiękny świat ukochań i skarbów – filozofię, poezję, sztukę...”

Rok 1939 – wojna – koszarne czasy okupacji hitlerowskiej w Polsce. Młodziutka maturzystka z ogromnym zapałem włączyła się w nurt życia Polski Podziemnej. Studiowała na tajnych kompletach uniwersyteckich historię sztuki, gdzie w 1944 r. złożyła pracę i egzamin ostateczny na stopień magistra filozofii w zakresie historii sztuki u profesora Zygmunta Batowskiego.

Uczęszczała także w latach 1940–1944 na wykłady i ćwiczenia seminaryjne Sekcji Historycznej Tajnych Kursów Uniwersyteckich pod kierownictwem profesora Tadeusza Manteuffla (ówczesnego docenta) i otrzymała absolutorium na podstawie egzaminów „częściowych magisterskich” (tak wówczas nazywały się tego typu egzaminy) – wszystkie je złożyła z wynikiem bardzo dobrym.

Uczestniczyła również w seminariach studenckich z zakresu historii literatury, prowadzonych wówczas przez profesora Juliana Krzyżanowskiego, które to studia kontynuowała na Uniwersytecie Warszawskim także po wojnie. W roku 1944 przygotowała dla Uniwersytetu Warszawskiego rozprawę pt. „Próba badań nad stosunkami polsko-włoskimi”.

W tym okresie poświęcała także dużo czasu na pracę pedagogiczną, ucząc młodzież w wielu punktach Warszawy na tajnych kompletach gimnazjalnych. Oprócz tego pracowała dorywczo w bibliotekarstwie.

Czynną postawą patriotyczną świadczyła o swym stosunku do Polski. Zaangażowała się bardzo w pracę konspiracyjną Polski walczącej. W czasie okupacji – zanim wystąpiła czynnie w sierpniu 1944 r. w akcji powstania warszawskiego na terenie Śródmieścia, skąd jako porucznik Armii Krajowej została zabrana do niewoli niemieckiej (obóz jeńców w Łambinowicach) – pełniła z całym oddaniem i poświęceniem służbę sanitariuszki między innymi w Szpitalu Ujazdowskim, o czym znajdujemy wzmianki w publikacjach, omawiających rolę i postawę kobiet walczących w okupowanej Warszawie*.

* Stanisław Bayer: *Relacje ze Szpitala Ujazdowskiego* „Przegląd Lekarski” Tom XXXI 1974 Nr 1 s. 188. Praca zbiorowa: *By nie odeszły w mrok zapomnienia. Udział kobiet polskich w II Wojnie Światowej*. Warszawa 1976 KiW s. 273. Jan Masłowski: *Pielęgniarki w drużynie Wojnie Światowej*. Warszawa 1976 PZWL s. 38.

Potem w latach 1944–1945 znalazła się w obozie jeńców wojennych w Zeithain (Saksonia w Niemczech). W obozie przebywała w szpitalu; nie przeskadzało Jej to jednak, by – jak zwykle – każdą chwilę poświęcić nauce (uczyła się języka angielskiego), kształcać ustawicznie siebie i innych. Na terenie obozu zorganizowała akcję kształcenia dziewcząt – prowadziła lekcje w zakresie szkoły średniej nie tylko z przedmiotów humanistycznych, ale uczyła także matematyki i fizyki.

Po wyzwoleniu – od roku 1945 do 1949 – Wanda Osińska pracowała w Bibliotece Miejskiej w Warszawie na ul. Koszykowej, pełniąc funkcję kierownika Działu Klasyfikacji. Tu koncentrowała swe zainteresowania nad uniwersalną klasyfikacją dziesiętną – klasyfikacją opartą na zasadach logiki. Prowadziła także wykłady i ćwiczenia z zakresu klasyfikacji i katalogowania działowego na kursach bibliotekarskich.

W roku 1946 Wanda Osińska napisała swą drugą pracę magisterską, tym razem z historii, pod kierunkiem profesora Stanisława Kętrzyńskiego pt. „Rola Kazimierza Szczecińskiego a problem Pomorza Zachodniego”. Nie dokonała jednak obrony tej pracy (jak sama pisze w życiorysie) z powodu choroby oraz równoczesnego wyjazdu profesora do Szwajcarii.

W latach 1946–1948 prowadziła prelekcje z zakresu literatury i historii sztuki – na zlecenie Wydziału Kultury i Oświaty Zarządu Miejskiego – oraz prelekcje dla młodzieży licealnej z techniki pracy umysłowej i popularyzacji czytelnictwa.

W latach 1948–1954 Wanda Osińska pracowała jako starszy asystent na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej, prowadząc ćwiczenia i prace naukowo-bibliograficzne.

Opracowała i ogłosiła drukiem bibliografię ikonograficzną form architektonicznych i architektury polskiej, wydaną przez Politechnikę Warszawską, oraz *Próbe bibliografii Leopolda Staffa 1901–1950*, opublikowaną w „Pamiętniku Literackim” XXXIX (Warszawa 1950) na s. 444–475.

Niemal równolegle (w latach 1949–1952) Wanda Osińska pracowała również w Towarzystwie Naukowym Warszawskim w Pracowni Dokumentacyjno-Naukoznawczej (Kasa im. Mianowskiego), gdzie zajmowano się: 1) bibliografią naukoznawczą – na podstawie czasopism naukowych polskich i zagranicznych, przeglądów bibliograficznych, katalogów wydawniczych – obejmując wszystkie gałęzie naukoznawstwa ze szczególnym uwzględnieniem historii nauki łącznie z biografią uczonych; 2) rejestrem instytucji ogólnonaukowych polskich i zagranicznych; 3) zbieraniem materiałów wraz z bibliografią w zakresie zagadnień dokumentacji w skali ogólnościowej; 4) gromadzeniem materiałów, dotyczących działalności instytutów naukowo-badawczych i towarzystw naukowych w Polsce; 5) bibliografią poloników w ówczesnej prasie radzieckiej; 6) kompletowaniem księgozbioru naukoznawczego (zarówno publikacje polskie, jak i zagraniczne).

Tam też poświęciła wiele czasu na zebranie materiałów, dotyczących historii Kasy im. Mianowskiego oraz życia i działalności Stanisława Michalskiego – będąc równocześnie jednym z członków komisji, która zajmowała się gromadzeniem materiałów o życiu i pracy Stanisława Michalskiego.

Ze względu na brak materiałów faktograficznych, dotyczących działalności Wandy Osińskiej z tego okresu, pragnę przytoczyć także trafną i wymowną wypowiedź p. dr Anieli Szwajczerowej:

“Poznałam Panią Wandę Osińską około roku 1950. O ile pamiętam, pracowała wtedy w tak zwanym Korbutianum, w maleńkim pokoiczku w Pałacu Staszica; wchodziło się tam jakimiś krętymi schodami. Pałac nie był jeszcze całkowicie odbudowany. Pani Osińska pracowała z Panem

Stanisławem Gieysztozem. Pierwsze wrażenie, jakie na mnie uczyniła, to była jakaś niezwykła emanująca z Niej dobroć i życzliwość; i jakaś żarliwa chęć pomocy, usłużenia, nie żądając w zamian niczego. Była to wówczas bardzo młoda osoba.

W kilka lat później – w wyniku przemian organizacyjnych PAN – Pani Osińska i Pan Gieysztor współpracowali ze mną w byłym Ośrodku Bibliografii i Dokumentacji Naukowej. Oboje wspomniani Państwo zajmowali się historią nauki, mając do dyspozycji niewielki, ale bardzo starannie dobrany księgozbiór pochodzący ze zbiorów dawnej biblioteki Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Obydwoje, poza ogólną wiedzą w tej dziedzinie, odznaczyli się jakby «szóstym zmysłem» i niezwykłą wprost pracowitością oraz zamiłowaniem do przedmiotu zainteresowań. Po utworzeniu Ośrodka nie dysponowali, niestety, własnym pokojem, ale w wyodrębnionym kąciaku widzieć ich można było zawsze skupionych i oddanych pracy. Pani Osińska zbierała wówczas i opracowywała materiały do słownika biograficznego uczonych polskich. Poza tym wszystkim zajmowała się zagadnieniami, związanymi z organizacją nauki i historią nauki. Specjalnie interesowała się klasyfikacją nauk. Prowadziła na ten temat szereg wykładów na kursach bibliotekarskich.

Jej niezwykłą i bijącą w oczy cechą było skupienie i jakby głębokie zamyślenie przy pracy. Wykonywała ją z wielkim staraniem, a jednocześnie jak gdyby zawsze miała krytyczny, ale życzliwy stosunek do tego, co wykonywała. Wyda się to może dziwne, ale tak było.

Koleżeńska i nieprzejednana w swej postawie moralnej – była jednocześnie tolerancyjna i wybacząca wady i ułomności charakteru ludzi. Była przyjacielska, ale jednocześnie wykluczała jakąkolwiek «ingerencję psychiczną». Jej dystans, jaki zachowywała, nie był dyktowany niechęcią współżycia z kimś bliżej, ale jakąś wewnętrzną skromnością duchową – niezajmowania miejsca w niczyjej świadomości, w niczyjej myśli.

Odznaczała się nadzwyczajną wiedzą filozoficzną, którą dzieliła się w sposób zachwycający, jakby od niechcenia, nicując systemy największych myślicieli świata w jednym zdaniu, które pozostawiało rozmówcę jak gdyby oszołomionego, a jednocześnie nieco rozbawionego [...]

Efektem pracy w Towarzystwie Naukowym Warszawskim między innymi były opublikowane w roku 1953 w „Studiach i Materiałach z Dziejów Nauki Polskiej” – na zasadzie współautorstwa ze Stanisławem Gieysztozem – *Materiały do bibliografii nauki polskiej okresu Odrodzenia* w tomie 1 (s. 220–399), a potem w 1954 r. – cz. II w tomie 2 (s. 693–879) oraz cz. III Geografia i matematyka w tomie 4 w 1956 r. (s. 419–521).

Od stycznia 1953 r. do października 1958 r. Wanda Osińska pracowała w Ośrodku Bibliografii i Dokumentacji Naukowej PAN na stanowisku adiunkta. Jako pracownik naukowy, zatrudniona w Oddziale Dokumentacji Historii Nauki i Problemów dotyczących Nauki, przygotowywała bibliografię z zakresu historii nauki i innych problemów naukowych na podstawie czasopism zagranicznych. Znała pięć języków obcych: bardzo dobrze – francuski, angielski, włoski; słabiej – niemiecki i rosyjski; nie mówiąc o łacinie, której znajomością wprost zadziwiała, cytując z pamięci całe frazy przy różnych okazjach.

W aktach z tego okresu czytamy opinie, które wielokrotnie były przytaczane: “[...] posiada wysokie kwalifikacje zawodowe w zakresie prac bibliograficznych i dokumentacyjnych historii nauki. Odznacza się nadzwyczajną pilnością i oddaniem pracy oraz wzorowym stosunkiem do dyscypliny pracy”; “[...] pracuje zawodowo nieprzerwanie od pierwszego

roku po wyzwoleniu. Położyła duże zasługi, prowadząc prace bibliograficzno-dokumentacyjne w zakresie historii nauki [...] Swoją pracą i postawą zdobyła sobie uznanie kolektywu pracowniczego”.

W roku 1954 została odznaczona “Medalem 10-lecia Polski Ludowej” za zasługi w pracy zawodowej w dziedzinie bibliograficzno-dokumentacyjnej.

Nawiązując do Jej kontaktów i zaangażowania w pracy bibliotekarskiej oraz zainteresowań w dziedzinie uniwersalnej klasyfikacji dziesiątej, należy także wspomnieć, że była członkiem Komisji Klasyfikacji Dziesiątej przy Zarządzie Głównym Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Współpracowała z CIDNT (Centralny Instytut Dokumentacji Naukowo-Technicznej) przy polskich edycjach tablic klasyfikacji dziesiątej.

W roku 1958 – na zasadzie przeniesienia służbowego z Ośrodka Bibliografii i Dokumentacji Naukowej PAN – Wanda Osińska rozpoczęła pracę w Zakładzie Historii Nauki i Techniki PAN (obecnie Instytut Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN) jako historyk nauki, gdzie pracowała do końca swego życia – ostatnio w Pracowni Organizacji Nauki.

Zanim omówię Jej pracę badawczą na tym etapie, pragnę przedstawić pokrótce jeszcze inny aspekt Jej życia – pracę pedagogiczną, która była drugą Jej pasją, gdyż począwszy od matury Wanda Osińska jawiła się wszędzie jako nauczycielka: w czasie okupacji uczyła na tajnych kompletach gimnazjalnych; w obozie jeńców prowadziła lekcje wśród dziewcząt; po wyzwoleniu przygotowywała do matury swoje podopieczne jeszcze z czasów powstania i obozu, nie żałując czasu i sił, a także pomagając niektórym finansowo w miarę swych możliwości.

W związku ze swymi wielostronnymi zainteresowaniami pracowała często równolegle w różnych miejscach. Od 1963 do 1967 roku wykładała w dwuletniej pomaturalnej Państwowej Szkole Dokumentacji Naukowo-Technicznej przedmiot o nazwie “klasyfikacja”. Na temat Jej pracy w szkole posłużę się fragmentem wypowiedzi jednej z Jej słuchaczek, p. Wiesławy Baturewicz:

“Jak cennym darem życia naszego są takie spotkania! [...] Pani Profesor Wanda Osińska wykładała przedmiot o nazwie «klasyfikacja», dając podstawy dla systemów klasyfikacyjnych, stosowanych przy porządkowaniu różnego rodzaju zbiorów piśmienniczych, głównie UDK (Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiątej). Nie ograniczała się wyłącznie do zakresu przewidzianego programem szkoły, lecz rozszerzała materiał, sięgając do systemów wybitnych filozofów, stwarzając w ten sposób poziom prawdziwie uniwersytecki.

Sama była człowiekiem o niezwyklej wiedzy; chciała ją nam przekazać w sposób najpełniejszy. Była przy tym ogromnie wymagająca, konsekwentna – w dawaniu z siebie maksimum i w egzekwowaniu przekazanej wiedzy. To zobowiązywało. Nie można Jej było zawieść. Pragnienie przekazania wiedzy i wartości, którymi żyła sama, sięgało dalej – poza szkołę [...] Wówczas także wspominała o wykładach, jakie prowadziła na Uniwersytecie Jagiellońskim (1964?) [...]

Była zawsze tajemnicza – zagadkowa. O sobie nie mówiła nigdy, przeciwnie – sprawy innych żywo ją interesowały. Zawsze była gotowa ofiarnie i bezinteresownie pomagać innym [...]

Niewątpliwie tak było. Resztę czasu poza pracą naukową i pedagogiczną Wanda Osińska poświęcała na służenie ludziom – szczególnie ludziom pokrzywdzonym i słabszym.

Dyskretny, nienarzucający się altruizm był niejako wątkiem przewodnim w Jej życiu. Nie ominęła obojętnie nikogo, kto znalazł się w potrzebie;

w każdej chwili znajdowała choćby odrobinę czasu, aby przynajmniej dobrym słowem, uśmiechem wesprzeć go w trudnej sytuacji.

Wszelką pomoc świadczyła w sposób niesłychanie delikatny, usuwając się dyskretnie w cień i nie pozwalając na żadne rewanże – wręcz je wykluczając.

Przystępując do omówienia przebiegu pracy Wandy Osińskiej jako historyka nauki w naszym Instytucie, należy podkreślić wieloaspektowość Jej zainteresowań w dziedzinie historii nauki i naukoznawstwa.

Wiedzę miała głęboką, gruntowną, a jednocześnie bardzo rozległą. Pamięć – wprost fenomenalną. Brała aktywny udział w życiu naukowym, przywiązując szczególną wagę do wymiany myśli za pośrednictwem różnych spotkań, zebrań dyskusyjnych i sesji. Potwierdzeniem tego było Jej stałe, systematyczne uczestniczenie w posiedzeniach naukowych, organizowanych przez Pracownię Historii Organizacji Nauki, Zespół Historii Nauki XIX Wieku, Polskie Towarzystwo Historyczne, Polskie Towarzystwo Filozoficzne (będąc członkiem tych Towarzystw), Komisję Upowszechniania i Nauczania Historii Nauki (Komitet Historii Nauki i Techniki PAN) oraz inne placówki Polskiej Akademii Nauk: Instytut badań Literackich, Instytut Filozofii i Socjologii, Ośrodek Informacji Naukowej.

Sama zresztą – mając szerokie kontakty naukowe – była animatorką wielu spotkań, posiedzeń i dyskusji ludzi nauki, interesujących się zagadnieniami naukoznawstwa. Klasycznym tego przykładem może być organizowanie przez Nią – jako sekretarza przez wiele lat – posiedzeń Konwersatorium Naukoznawczego Polskiej Akademii Nauk, któremu przewodniczył profesor Tadeusz Kotarbiński. Konwersatorium to skupiało zazwyczaj eminentnych ludzi nauki, jak profesorowie: Julian Krzyżanowski, Szczepan Szczeniowski, Włodzimierz Michajłow, Jan Dobrzański, Eugeniusz Geblewicz i inni, którzy dzięki interesującym referatom inspirowali ciekawe dyskusje o istotnych wartościach poznawczych. Sprawozdania z większości posiedzeń publikowała Wanda Osińska w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki”, podpisując je kryptonimem “cd”.

Część materiałów z posiedzeń Konwersatorium Naukoznawczego została opublikowana w wydawnictwie Ossolineum w postaci prac zbiorowych, których Wanda Osińska była współredaktorem. W roku 1972 ukazały się *Problemy epistemologii pragmatycznej*; w roku 1973 – *Powstawanie nowych dyscyplin naukowych*; w roku 1977 – *Nowe specjalności w nauce współczesnej*. Z tego też cyklu pozostał w maszynopisie zbiór rozpraw pt. “Stan i potrzeby nauki polskiej. I: Nauki humanistyczne”, która to edycja miała być pomocą dla historyków nauki przy opracowywaniu syntezy nauki polskiej XX wieku.

W pracy naukowej, związanej z działalnością badawczą nad historią nauki, zaznaczała się bardzo mocno powołanie pedagogiczne Wandy Osińskiej – tu jako teoretyka dydaktyki i metodyki. Historię nauki widziała Ona w przyszłości jako przedmiot nauczania w programach szkół średnich i wyższych. Dawała temu wyraz niejednokrotnie w swych publikacjach na ten temat, zamieszczanych w różnych czasopismach (zob. Wykaz prac...).

W ogóle zagadnienie nauczania historii nauki zostało potraktowane szerzej i wieloaspektowo w pracy zbiorowej pt. *O nauczaniu historii nauki*, której Wanda Osińska była redaktorem naukowym i współautorem, książki wydanej przez Ossolineum w roku 1974 i cieszącej się dużym zainteresowaniem w skali międzynarodowej.

Nie można pominąć bliskiego szczególnie Wandzie Osińskiej tematu Jej własnej pracy badawczej, przygotowywanej od kilku lat: “Historia nauki

w wydawnictwach seryjnych «Poradnika dla samouków»»; miał to być przyczynek do genezy kształtowania się badań nad historią nauki jako samodzielną dyscypliną naukową. Wstępny szkic rozważań na ten temat projektowała Autorka opublikować w roku 1970 na łamach «Kwartalnika Historii Nauki i Techniki», ale zamysł ten nie został przez Redakcję zrealizowany.

W latach 1975–1976 wyłoniły się w związku z tym tematem opracowane już zagadnienia: «Początki systematycznych badań nad historią nauki», «Początki naukoznawstwa w ośrodku warszawskim», stanowiące poszczególne rozdziały przyszłej monografii.

Współpraca Wandy Osińskiej z różnymi zespołami naukowymi, działającymi na terenie Instytutu, rysowała się szeroko i wielokrotnie – łącznie z redakcją naukową różnych rozpraw oraz pisaniem komentarzy i wstępów.

Jako historyk nauki zajmowała się przede wszystkim zagadnieniami, związanymi z historią nauk geologiczno-geograficznych, medycznych, leśnych i technicznych. W ostatnich latach pracowała też nad tematem: «Z dziejów międzynarodowej organizacji historii nauki».

Wanda Osińska – humanista w najpełniejszym tego słowa znaczeniu – potrafiła, jak widać, łączyć zainteresowania naukami przyrodniczymi z zamiłowaniami do nauk społecznych, przyznając przy tym priorytet myśli filozoficznej oraz etyce, którą z całą surowością stosowała w swoim życiu; pod tym kątem oceniała też ludzi, z którymi wypadło Jej się zetknąć. Zbierała materiały do pracy z pogranicza historii nauki, psychologii nauki oraz filozofii nauki.

W roku 1970 Wanda Osińska uczestniczyła z dużym zaangażowaniem w pracach redakcyjnych nad przygotowaniem polskich referatów na XIII Międzynarodowy Kongres Historii Nauki w Moskwie. Wydrukowano wówczas w językach kongresowych sześć zeszytów, zawierających referaty z dziejów różnych dyscyplin.⁸ Wanda Osińska przygotowywała także wystawę kongresową, eksponującą polskie publikacje z zakresu historii nauki i techniki.

Prace badawcze i redakcyjne Wandy Osińskiej miały – jak już podkreślałam parokrotnie – bardzo szeroki zakres tematyczny. Jeszcze jednym przykładem jest opublikowane przez Ossolineum w roku 1972 «Repertorium prac Komeńskiego znajdujących się w polskich księgozbiorach» pt. *Jan Amos Komenský w Polsce* (seria Źródeł do Dziejów Nauki i Techniki – tom XII).

Inne pozycje źródłowe – dotychczas nie ukończone – które Wanda Osińska przygotowywała pod względem redakcyjnym do opublikowania – to: «Wypisy źródłowe z historii nauk leśnych», «Wypisy źródłowe z historii nauk medycznych», «Wypisy źródłowe z historii nauki i dyscyplin pomocniczych»; pozostały one w maszynopisach.

W roku 1974 rozpoczęła przygotowywanie do edycji pracy zbiorowej pt. «Wartości metodologiczne historii nauki», mającej na celu wykazanie – na zróżnicowanym materiale egzemplifikacyjnym – korzyści metodologicznych, wynikających z uprawiania badań nad historią nauki, dla rozwoju i pogłębienia dyscyplin szczegółowych.

Interesując się dziejami nauki, Wanda Osińska wiele uwagi i pamięci poświęcała ludziom, którzy tę naukę tworzyli i tym, którzy byli z nauką w jakimś sposób związani. Jako autorka hasał współpracowała z *Polskim słownikiem biograficznym*. Pisała nekrologi i wspomnienia, poświęcone życiu i pracy uczonych, które były publikowane w czasopiśmie – między innymi także w «Kwartalniku Historii Nauki i Techniki». Z pismem tym zresztą

Wanda Osińska była związana stałą współpracą przez wiele lat i oprócz artykułów na tematy historycznonaukowe z różnych dziedzin – przekazywała systematycznie do działu Kronika wszelkiego rodzaju materiały oraz pisywała recenzje książek polskich i zagranicznych.

Była również autorką haseł do *Encyklopedii Warszawy*, wydanej w roku 1975 przez Państwowe Wydawnictwo Naukowe, a także artykułów publikowanych przez Redakcję *Varsaviana* w tymże Wydawnictwie.

Poza szarą codzienną pracą Wandy Osińskiej, poza Jej myślą i gestem, skierowanym ku ludziom w sensie pomocy – pragnę wspomnieć choćby najkrócej o Jej osobistych umiłowaniach estetycznych z dziedziny literatury i sztuki: o towarzyszącej Jej niemalże nieodłącznie poezji, którą przy każdej nadarzającej się okazji potrafiła cytować z pamięci – całe strofy Norwida, Staffa, Liberta... Wydawało się, że nie mogłaby żyć bez tego. Zresztą w pozostawionym przez Nią ogromnym księgozbiornie było kilkaset tomików poezji.

Spoglądając na fragmentarycznie przedstawione życie i pracę Wandy Osińskiej, na wszechstronność Jej zainteresowań i rzetelność działalności badawczej oraz na niesłychaną wprost Jej pracowitość (trudno wręcz pojąć, jak sobie ze wszystkim radziła, posługując się jedną ręką – bolesny ślad spraw okupacyjnych) – można sądzić, że wyniki tej pracy zakrojone były zapewne na wiele jeszcze lat; mierzone tu były „siły na zamiary”, ale tych sił – niestety – w pewnym momencie zabrakło.

Krystyna Bińkowska
(Warszawa)

WYKAZ PRAC Z HISTORII NAUKI WANDY OSIŃSKIEJ *

1. *Materiały do bibliografii nauki polskiej okresu Odrodzenia*. Współautor – Stanisław Gieysztor. „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej” 1953 t. 1 s. 220–399; cz. II tamże 1954 t. 2 s. 693–879 nlb. 1; cz. III – *Geografia i matematyka*. Tamże 1956 t. 4 s. 419–521.
2. *Próby wprowadzenia historii nauki do programów szkolnych we Francji*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1961 nr 2 s. 363–364. [podpisane krypt. cd]
3. *Stanisław Malkowski 1889–1962*. [Nekr. oraz] *Ważniejsze prace... z historii nauk o Ziemi, organizacji i metodologii nauki*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1963 nr 4 s. 551–553 portr.
4. *Stanisław Ossowski 1897–1963*. [Nekr.] „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1963 nr 4 s. 616–617.
5. *Recenzja – Czysziakow Wasilij: Rasskazy o matematikach*. Minsk 1863. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1965 nr 1/2 s. 135–136.

* Wanda Osińska była również autorką kilkudziesięciu bibliograficznych notatek i charakterystyk opublikowanych książek – zarówno polskich, jak i obcojęzycznych, a także kilkudziesięciu sprawozdań z posiedzeń naukowych, sympozjów, zjazdów, konferencji, sesji, jubileuszów naukowych i wspomnieniowych oraz z posiedzeń Konwersatorium Naukoznawczego PAN, które zamieszczała w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki”, podpisując je kryptonimem „cd”. Pełny ich wykaz zamieszcza Bibliografia zawartości „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” za lata 1956–1965 (Warszawa 1966) oraz za lata 1966–1975 (Warszawa 1975).

6. *Z dziejów międzynarodowej organizacji historyków nauki*. "Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 1965 nr 3 s. 313–323 Sod. Sum.
7. *Na marginesie dyskusji nad programami nauczania w szkołach księgarskich*. "Księgarz" 1968 nr 4 s. 62–67 ilustr.
8. *XII Międzynarodowy Kongres Historii Nauki*. "Życie Szkoły Wyższej" 1968 nr 11/12 s. 229–232.
9. *Konrad Millak 1886–1969*. [Nekr. oraz] *Wykaz prac... z zakresu historii weterynarii*. "Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 1969 nr 2 s. 323–330 portr.
10. *Les débuts de recherches systématiques sur la sciencologie dans le milieu varsovien au tournant des XIXe et XXe siècles*. "Organon" 1969 nr 6 s. 279–295.
11. *Nauczanie historii medycyny w ZSRR*. "Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 1970 nr 3 s. 674–675. [podpisane krypt. cd]
12. *Z problematyki warsztatu badawczego historyków nauki*. "Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej" ser. E 1970 z. 4 s. 97–151 ilustr. Rez. Sum.
13. *Wykłady z historii matematyki w Wilnie*. "Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 1971 nr 1 s. 207–208. [podpisane krypt. cd]
14. *Udział polskich historyków nauki w pracach XIII Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki*. "Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 1971 nr 2 s. 457–459. [podpisane krypt. cd]
15. *Z problematyki funkcji dydaktycznej historii nauki*. "Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 1971 nr 2 s. 487–488. [podpisane krypt. cd]
16. *Wątpić w postęp to niechlubne... (W 300 rocznicę śmierci Jana Amosa Komenskiego)*. "Księgarz" 1971 nr 1 s. 32–39 ilustr.
17. *Funkcje dydaktyczne historii nauki z uwzględnieniem nauk praktycznych. (Na przykładzie historii leśnictwa)*. Współautor – Aleksander Nyrek. "Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej" ser. B 1971 z. 20 s. 27–45. Rez. Sum.
18. *The Herrnhut Treasure: Archivum Unitatis*. "Organon" 1971 No 8 s. 257–263.
19. *Jan Amos Komenský w Polsce*. "Repertorium prac Komeńskiego znajdujących się w polskich księgozbiorach". Wrocław 1972 Zakład Narodowy im. Ossolińskich 8 , 174 s.+2 nlb. tabl. bibliogr.+err. Źródła do Dziejów Nauki i Techniki. T. XII. PAN Zakład Historii Nauki i Techniki.
20. Recenzja – *Oczerki istorii i teorii nauki*. Moskwa 1969. "Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 1972 nr 1 s. 119–122.
21. *Z dziejów krakowskiej geologii*. "Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 1972 nr 1 s. 196–197. [podpisane krypt. cd]
22. *Programy uniwersyteckie historii geografii w ZSRR*. "Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 1972 nr 2 s. 399–402. [podpisane krypt. cd]
23. *Historycy nauki o Koperniku*. "Wszechświat" 1972 z. 1 s. 8–12 ilustr.
24. *Refleksje nad historią geografii*. "Przegląd Geograficzny" 1972 t. 44 z. 3 s. 529–538. Rez. Sum.
25. *Pogląd współczesnych geografów na historię nauki*. "Życie Szkoły Wyższej" 1972 nr 11 s. 48–54.
26. *Leśnicy praktycy wobec problemów historii nauki*. "Las Polski" 1972 nr 13/14 s. 10.
27. *Wykłady z historii nauki w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*. "Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 1973 nr 1 s. 210–211.
28. *Rola historii nauki w kształtowaniu księgarzy*. "Księgarz" 1973 nr 1 s. 4–14 ilustr.
29. *Podwarszawski erem uczonych*. [Dom Kasy im. Mianowskiego nad Świdrem]. "Stolica" 1973 nr 44 s. 6 ilustr.
30. *Karta z dziejów dyskusji wokół nauczania historii nauki* W: Praca zbiorowa pod red. W. Osieńskiej: *O nauczaniu historii nauki*. Wrocław 1974 Zakład Narodowy im. Ossolińskich 8° s. 332 nlb. 2 Monografie z Dziejów Nauki i Techniki. T. XCVI. PAN Zakład Historii Nauki i Techniki s. 311–326 Sum. Rez.
31. *Ekspozycja historii medycyny*. "Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 1974 nr 1 s. 200–202. [podpisane krypt. cd]
32. *Wykłady z historii nauk ścisłych w École Pratique des Hautes Études*. "Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 1974 nr 2 s. 436. [podpisane krypt. cd]

33. *Nauczanie historii medycyny we Francji*. "Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 1974 nr 2 s. 435–436. [podpisane krypt. cd]
34. *Bogdan Nawroczyński 1882–1974*. [Nekr. oraz] *Wykaz prac... z zakresu historii nauki i oświaty*. "Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 1974 nr 3 s. 561–566 portr. [podpisane krypt. cd]
35. *Akademia Platońska na piaskach mazowieckich osiadła...* [Dom Pracy Twórczej nad Świdrem w okresie międzywojennym]. "Kultura i Społeczeństwo" 1974 nr 2 s. 207–217.
36. *Maria Ossowska 1896–1974*. [Nekr.] "Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 1975 nr 2 s. 329–332. portr.
37. *Nauczanie historii medycyny we Francji*. "Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 1975 nr 3/4 s. 590. [podpisane krypt. cd]
38. *Ostatnie lata życia i działalności Stanisława Michalskiego*. W: Praca zbiorowa: *Przeszłość przyszłości*. "Księga ofiarowana Bogdanowi Suchodolskiemu". Warszawa 1975 Państwowy Instytut Wydawniczy s. 117–124.
39. *Bogdan Nawroczyński (1882–1974)*. [Nekr.] "Kronika Warszawy" 1975 nr 1 s. 141–144 ilustr.
40. *Eugeniusz Geblewicz (1904–1974)*. [Nekr.] "Kronika Warszawy" 1975 nr 3 s. 114–117 ilustr.
41. *Stanisław Michalski – organizator nauki polskiej*. "Kronika Warszawy" 1976 nr 2 s. 63–76.

Krzyszyna Bińkowska
(Warszawa)